JIZZAX VILOYATIDA MADANIY MEROS OBYEKTLARIDAN TURIZMDA FOYDALANISH

Axmedjonov Norpulat Akramovich
Tarix fanlari bo ‘yicha falsafa doktori (PhD)
Jizzax viloyat pedagogik mahorat markazi dotsenti
Hoshimov To‘lqin Ro‘ziboyevich
Jizzax Sambhram universiteti NTM o‘qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada so‘nggi yillarda yurtimizda turuzm sohasiga qaratilgan e’tibor, Jahon Turizm Tashkilotining O‘zbekiston bilan aloqalarini rivojlanishi, turuzmni rivojlantirishda Jizzax vohasining imkoniyatlari haqidagi ma’lumotlar o‘z ifodasini topgan.

Kalit so‘zlar: UNWTO, YUNESKO, YUNCTAD, buyuk ipak yo ‘li, turuzm, qonun, qaror, ekoturizm, gastranomik turuzm.

Аннотация

В данной статье выражено внимание, уделяемое сфере туризма в нашей стране в последние годы, развитие отношений Всемирной туристской организации с Узбекистаном, а также возможности Джизакского оазиса в развитии туризма.

Ключевые слова: ЮНВТО, ЮНЕСКО, ЮНКТАД, Великий Шелковый путь, туризм, право, решение, экотуризм, гастрономический туризм.

Annotation

This article, the attention paid to the field of tourism in our country in recent years, the development of the relations of the World Tourism Organization with Uzbekistan, and the opportunities of the Jizzakh oasis in the development of tourism are expressed.

Key words: UNWTO, UNESCO, UNCTAD, Great Silk Road, tourism, law, decision, ecotourism, gastronomic tourism.

Turizm sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, davlat va xususiy sektor tashkilotlari o‘rtasidagi sheriklikni rivojlantirish va kengaytirish maqsadida 1974-yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining ixtisoslashgan agentligi sifatida Jahon Turizm Tashkiloti tashkil etilgan[2, 3-22]. U o‘z faoliyatini quyidagi asosiy yo‘nalishlar bo‘yicha amalga oshiradi - turizm sohasida mamlakatlarning raqobatbardoshligini oshirish, barqarorlikni ta’minlash, qashshoqlikni bartaraf etish, salohiyatni oshirish va turizmni barqaror va inklyuziv rivojlantirish uchun hamkorlik aloqalarini yaratish.

Jahon sayyohlik tashkiloti (UNWTO) 156 mamlakat, 6 ta assotsiatsiyalangan a’zo va xususiy sektor, ta’lim muassasalari va turizm assotsiatsiyalarini ifodalovchi 400 dan ortiq sherik hamkorlarni birlashtiradi. 1994-yildan beri UNWTO BMTning boshqa agentliklari - YUNESKO va YUNCTAD bilan birgalikda 31 davlatni qamrab olgan «Buyuk ipak yo‘li» dasturini amalga oshirib kelmoqda. Dasturning asosiy maqsadlari Ipak yo‘lining tarixiy yo‘nalishi bo‘ylab turizmni barqaror rivojlantirish, mahalliy hamjamiyatni rivojlantirishga ko‘maklashish, investitsiyalarni rag‘batlantirish va mintaqadagi tabiiy va madaniy merosni asrab-avaylashdan iborat. Dastur, shuningdek, Ipak yo‘li mamlakatlari va mintaqalari o‘rtasida hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan.

Birlashgan Millatlar tashkiloti Jahon sayyohlik tashkiloti Ijroiya Kengashining 99-sessiyasida, avvalo, biz O‘zbekistonning sayyohlik salohiyati imidjini sezilarli darajada oshirish, uning jozibadorligini oshirish, Birinchidan, Internet orqali «Buyuk Ipak yo‘li» brendini keng miqyosda targ‘ib qilish va Farg‘ona vodiysidagi eng go‘zal, ammo o‘rganilmagan yo‘nalishlardan, Toshkent va Jizzaxdagi ekologik toza tog‘ etaklaridan foydalanish lozimligi haqida ta’kidlangan.

Agar Jizzax viloyati shaharlaridagi tarixiy maskanlarni turizm nuqtayi nazaridan baholasak, viloyatdagi eng qadimiy sayyohlik maskani viloyatning ma’muriy, iqtisodiy va madaniy markazi hisoblanadi[3, 20].

Hozirgi kunda yurtimizda turizm sohasi rivojida Jizzax viloyati tarixi, tabiati, geografik qulay joylashuvi bilan o‘ziga xos o‘rin egallaydi. «Buyuk ipak yo‘li» Jizzax vohasi ijtimoiy-

iqtisodiy, madaniy hayotiga ijobiy ta’sir o‘tkazgan. Bu borada tarixiy manbalarda savdo karvonlari quyidagi asosiy yo‘nalishlar: Xitoy-Sharqiy Turkiston-Choch-Dizak (Jizzax); Xitoy-Farg‘ona-Xavas-Dizak; Farg‘ona-Bunjikat (O‘ratepa)-Zomin-Dizak bo‘yicha harakatlangan. VI asrda tashkil topgan Ustrushona davlati tasarrufidagi yerlarda (G‘allaoroldan Isfaragacha) ayniqsa qal’a-rabotlar qurilishiga katta ahamiyat bergan va bunday qal’a-rabotlar soni bu o‘lkada 400 dan ziyod bo‘lgan. Shuning uchun ham o‘rta asr mualliflari Ustrushonani «qal’a-rabotlari» deb bejiz aytishmagan.

Yurtimizda o‘tgan davr mobaynida turizm sohasiga oid 25 ta normativ-huquqiy va boshqa hujjatlar loyihasi ishlab chiqilgan va qabul qilingan. Jumladan, 4 ta O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni, 6 ta qaror va 1 ta farmoyish; 11 ta Vazirlar mahkamasining qarori, 2 ta farmoyish hamda 1 ta qo‘shma qarorlardir. Unda ichki turizm, kirish turizmini rivojlantirish, shuningdek, mamlakat sayyohlik salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan 147 ta chora-tadbirlarni amalga oshirish ko‘zda tutilgan edi. Xususan, birinchi marta ichki turizmni rivojlantirish «O‘zbekiston bo‘ylab sayohat qil!» dasturi tasdiqlandi. Turizm sohasini boshqarish samaradorligini oshirish, uning turizm sohasiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, kirish va ichki turizmni rivojlantirishdagi rolini kuchaytirish maqsadida Respublika Prezidenti tomonidan qaror qabul qilindi.

Bundan tashqari, 9 mamlakat uchun vizasiz rejim o‘rnatildi (jami 18 ta), fuqarolari uchun soddalashtirilgan rejim qo‘llaniladigan mamlakatlar soni, kirish vizalarini olish uchun 12 dan 50 gacha oshirildi. 2018-yil 15-iyulda elektron kirish vizalarini rasmiylashtirish va berish tizimi ishga tushdi va O‘zbekiston hududi orqali tranzit uchayotgan chet el fuqarolari uchun nazorat punktlari orqali vizasiz kirish, vaqtincha qolish va O‘zbekistondan chiqish tartibi joriy etildi. Chet el fuqarolarini respublika hududida vaqtincha ro‘yxatdan o‘tkazish tartibi ham soddalashtirildi, u e-MEHMON tizimi orqali to‘liq elektron formatga o‘tkazildi, unga ko‘ra chet el fuqarolarini ro‘yxatdan o‘tkazish huquqi nafaqat turar joy muassasalariga, balki tibbiyot muassasalariga, sayyohlik kompaniyalariga, xususiy kvartiralar va mehmon uylari egalari, shuningdek, Internet va mobil ilovalardan foydalangan holda mamlakatga mustaqil ravishda sayohat qilayotgan chet el fuqarolariga berildi.

Qadimdan ma’lumki sayohat (sayr) nafaqat oliy darajada dam olish emas balki bo‘sh vaqtdan unumli foydalanish, jamoa sog‘lig‘ini mustahkamlash shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta’minlashdan iboratdir[4, 719-722]. Sayohat o‘quvchilarni tabiat bilan munosabatda bo‘lishi va estetik zavqlanish o‘quvchilar bir -birlari bilan mehr -oqibatda bo‘lish, do‘stlik, birodarlik bir -biriga qiyin sharoitlarda yordam berish, bir-birini qo‘llab quvvatlash kabi fazilatlarni tarbiyalaydi. Milliy qadriyatlarni tiklash, ma’naviy, ma’rifiy madaniyatimiz tarixini chuqur o‘rganish, milliy iftixorimiz hamda hozirgi davr mafkurasini yoshlarga o‘quvchilarga o‘rgatishda sayohatlarning o‘ziga yarasha oni va mohiyati bor. Bu jarayonda O‘zbekiston turizm kompaniyasi va turli xalqaro jamg‘arma uyushmalarining faollari muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xorijiy sayyohlarning ushbu ekoturizm yo‘nalishlarida mustaqil harakatlanishi uchun o‘zbek, rus va ingliz tillarida mobil veb-saytlar yaratish zarur. Yo‘nalishning tog‘li qishloqlarida xorijlik sayyohlarni qabul qilish uchun zamonaviy talablarga javob beradigan maxsus turar joylarni tashkil etish muhim masala hisoblanadi. Shu bois tog‘li qishloqlardagi har bir xonadonni mehmonxonaga aylantirish bo‘yicha turizmni rivojlantirish nuqtayi nazaridan izlanishlar olib borish zarur.

Jizzax viloyatida turizmni tashkil etishda uning resurslari alohida ahamiyatga ega. Bu jihat quyidagi omillar bilan bog‘liqdir[5, 6-13]. Jumladan, viloyat O‘zbekiston Respublikasining markaziy qismida joylashgan va iqtisodiy jihatdan rivojlangan. U Toshkent va Samarqand viloyatlari bilan o‘ralgan bo‘lib, bu mintaqaning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu bilan birga, mintaqaning janubi-sharqda Tojikiston Respublikasi va shimolda Qozog‘iston Respublikasiga yaqinligi uning geosiyosiy mavqeyini belgilaydi. Jizzax viloyatida ekologik va reaksion turizmni rivojlantirishda, birinchi navbatda, turizmning ushbu turlari resurslarini ro‘yxatga olish va tavsiflashda mintaqaning tabiiy-geografik sharoitlariga e’tibor qaratish lozim. Viloyat hududida respublikaning alohida tabiiy geografik hududlariga xos bo‘lgan

barcha tabiiy ekologik zonalarning mavjudligi rang-barang tabiiy landshaftni yaratdi. Bu, o‘z navbatida, ekologik rekreatsion resurslarning boyligini ta’minladi.

Mintaqaning noyob tabiati Turkiston tog‘ tizmasining etaklarida joylashgan va bu tog‘larning tabiati bilan bog‘liq tabiiy landshaftlar bilan bog‘liq. Turkiston tizmasi O‘zbekiston, Tojikiston va Qozog‘iston Respublikasi hududlarida joylashgan bo‘lib, g‘arbdan sharqqa 340 kilometrga cho‘zilgan. Mintaqaning eng go‘zal ekologik va rekreatsion resurslari tabiiy ravishda ushbu yon bag‘irlarda shakllangan.

Zomin Milliy bog‘i 1976-yilda qo‘riqxona hududining bir qismida tabiatni muhofaza qilishni kuchaytirish, shuningdek, aholi uchun dam olish maskanlarini yaratish maqsadida tashkil etilgan. Ushbu milliy bog‘ ma’muriy jihatdan Jizzax viloyatining Zomin tumanida, Pomir-Oloy tog‘ tizmasining bir qismi bo‘lgan Turkiston tog‘ tizmasining g‘arbiy qismida, Molguzar tog‘ining g‘arbiy yonbag‘rida joylashgan bo‘lib, maydoni 24110 gektarga yetadi.

Jizzax viloyati ekoturizm imkoniyatlari bo‘yicha nafaqat O‘zbekistonda, balki Markaziy Osiyoda ham yetakchi ekoturistik hududlardan biri hisoblanadi. Viloyatdagi turizmning ko‘plab turlari, xususan, tarixiy, me’moriy va arxeologik yodgorliklar, tarixiy rekreatsion maqsadlar, diniy obidalar, ziyoratgohlar, o‘ziga xos madaniy-etnografik an’analar mintaqa turizmining boyligi hisoblanadi. Ammo hozircha viloyatlarning aksariyat tumanlarida turistik imkoniyatlardan foydalanilmayapti. Buning uchun hududdagi turizm geografiyasini har tomonlama o‘rganish va rejalashtirish, aniq mezonlarni ishlab chiqish talab etiladi[6, 8-10].

Jizzax vohasining betakror go‘zalligi, betakror tabiati, xalqimizning qadimiy tarixi bilan alohida o‘rin tutadigan Baxmal, Zomin, Forish, G‘allaorol, Yangiobod tumanlarida jahon sayyohlarini turizmga jalb etish maqsadga muvofiq bo‘lar edi.

Bugungi kunda turizmdagi eng mashhur amaliyotlardan biri bu gastronomik turizmni rivojlantirishdir. Ma’lumki, viloyat o‘zining «Jizzax somsa», «Zomin tandir va qozon patir», «Baxmal olmasi», lochira, qurtava, Zominning shifobaxsh asali va boshqa milliy taomlari, shifobaxsh mevalari bilan nafaqat mamlakatimizda, balki xorijlik sayyohlar orasida ham katta qiziqish uyg‘otib kelgan. Ko‘rinib turibdiki, mintaqaning gastronomik salohiyati ham yuqori, bu sohani yanada rivojlantirish, qo‘shimcha ish bilan ta’minlash va turizm oqimini ko‘paytirish uchun keng imkoniyatlardan dalolat beradi.

Turistik O‘zbekiston nafaqat qadimiy Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlari bo‘ylab sevimli va taniqli yo‘nalishlar, balki sayyohlar har yili kashf etadigan mutlaqo yangi yo‘nalishlardir. Bu nafaqat tarixiy diqqatga sazovor joylar, balki noyob tabiat, shuningdek, butun dunyo bo‘ylab sayohatchilarning e’tiborini tortadigan zamonaviy madaniy obyektlardir. 2021-yilda «Kursiv» O‘zbekistonda sayohat qilish uchun eng yaxshi 10 ta yangi yo‘nalishlarni jamladi[7, 30-33]. Unda Jizzax viloyatidagi Zomin - «O‘zbekiston Shveysariyasi» ham shu yo‘nalishga kiritilgan.

Xalq orasida «O‘zbekistonning Shvetsariyasi» deb nomlanadigan Zomin milliy tabiat bog‘ining Boboyong‘oq, O‘rikli, Sanatoriya, Sharshara, Sherbuloq va Supa ekoturistik so‘qmoqlari bo‘yicha sayohatlar amalga oshirib kelinmoqda.

Forish tumani Mojrum qishlog‘ida «Nurota» davlat qo‘riqxonasi hududidagi qadimiy masjid xarobalari oldida joylashgan ulkan archa (Mojrum archasi) daraxti o‘zining go‘zalligi bilan nom qozongan. Jizzaxda muqaddas daraxtlar bilan bog‘liq ziyoratgohlar alohida ahamiyatga ega.

Mintaqada dam olish maskanlari, shifobaxsh suvlar, shifobaxsh joylar va boshqalar yordamida amalga oshiriladigan dam olish va sog‘lomlashtirish turizmi uchun keng imkoniyatlar mavjud. Viloyatda turizmning ushbu turini yanada rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar mavjud. «Zomin sanatoriyasi» mamlakatdagi eng mashhur dam olish va davolash muassasalaridan biridir. Salqin va mo‘tadil toza havo, qarag‘ay daraxtlari bilan qoplangan tog‘ o‘rmoni, dorivor xushbo‘y o‘simliklarning boyligi, tog‘ hayvonlari tabiatga o‘zgacha joziba bag‘ishlaydi. Shuningdek, viloyatning Mirzacho‘l tumanida joylashgan «Gagarin mineral suvlari» sanatoriysi viloyatning kurortlaridan biri hisoblanadi. Bu yerdan chiqadigan mineral suv ko‘plab kasalliklarga davo. Ushbu sanatoriyning tarixi mamlakatning qo‘riqlanadigan yerlari, ayniqsa Mirzacho‘lning rivojlanish tarixi bilan chambarchas bog‘liq. Voha tarixida 1971-yilda Mirzacho‘l tumani Erjar

qishlog‘ida yer osti suvlarining topilishi va uning shifobaxsh xususiyatlari mahalliy aholining, shuningdek, kasallikka davo izlayotganlarning baxti sifatida tasvirlangan. Sanatoriy Gagarin sharafiga nomlangan, chunki 1981-yilda birinchi kosmonavt - Y. A. Gagarin Mirzacho‘ldagi xuddi shu markazga, shu jumladan, ushbu sanatoriyga tashrif buyurgan. Shundan so‘ng, Mirzacho‘l tumani markazidagi shahar va sanatoriyga Gagarin nomi berildi.

Baxmal Zomin tumanining qo‘riqxonasi va milliy bog‘i tog‘li hududlarda 5000 gektardan ortiq maydonni egallagan, dengiz sathidan 2000 metr balandlikdagi o‘rmon xo‘jaligi hududlarida dam olish uylari, sport majmualari, hayvonot bog‘lari qurish uchun keng imkoniyatlar mavjud. Kiruvchi sayyohlar ot minish, shifobaxsh asalni tatib ko‘rish va yon bag‘irlarda dam olish maskanlarini tashkil qilish imkoniyatiga yega.

Nafaqat Jizzax, balki qo‘shni Samarqand, Sirdaryo va Toshkent viloyatlarida ham aholi ehtiyojini qisman qondirishga qodir Aydar-Arnasoy ko‘llarida baliqchilik rivojlanmoqda. Shuningdek, ko‘l atrofida uy mehmonxonalarini tashkil etish, shuningdek, estetik jihatdan yoqimli turizm turi bo‘lgan ov turizmini rivojlantirish uchun qulay muhit yaratish rejalashtirilgan.

Kelajakda mintaqadagi eng yirik sayyohlik hududlaridan biriga aylanishi kutilayotgan Aydar-Arnasay ko‘l tizimi ham sanoatni rivojlantirish yo‘nalishlaridan biriga aylanmoqda. Suv atrofida hosil bo‘lgan to‘qay o‘rmonlarida turli hayvonlarning tarqalishi va yashashi uchun qulay sharoitlar paydo bo‘ldi. To‘qayda bo‘ri, tulki, to‘qay mushuklari kabi yovvoyi hayvonlar yashaydi.

Bu joylarda eng go‘zal qushlardan biri hisoblangan qarg‘alar, g‘ozlar, o‘rdaklar, Keklik va qirg‘ovullar kabi ko‘plab qushlar bor. Atrofdagi ko‘llar shimoldan janubga va aksincha uchadigan mavsumiy qushlarni to‘xtatish va qishlash uchun juda mos keladi. To‘qayda turli xil hasharotlar keng tarqalgan. Aydarko‘lda 20 dan ortiq baliq turlari mavjud.

O‘zbek mentalitetining o‘ziga xos xususiyati odamlarning xayrixohligi va samimiyligidir[10, 18-20]. Turistlarni mahalliy aholi xonadonlarida dam olishga jalb etish ular o‘rtasida yaxshi insoniy munosabatlarni shakllantirish, madaniyat va an’analar almashinuvini yo‘lga qo‘yishdan iborat. Bunday munosabatlar o‘rnatilsa, odamlarning qalbi ochilib, ularni og‘ir zamonda barchamiz uchun zarur bo‘lgan har qanday ijodiy ijodga tayyorlaydi.

So‘nggi-yillarda Jizzax viloyatida turizmni rivojlantirish imkoniyatlari va istiqbollari keng o‘rganilmoqda[11, 33-37]. Jizzax viloyati geografik jihatdan O‘zbekiston Respublikasining markaziy qismida, Toshkent va Samarqand viloyatlari oralig‘ida joylashgan bo‘lib, bu yerda turizm yanada rivojlangan. Viloyat hududida joylashgan M-39 avtomobil yo‘lidan har kuni o‘rtacha 25 mingdan ortiq avtomobil o‘tadi. Qolaversa, mamlakatimizning eng muhim turistik yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan Toshkent-Samarqand-Buxoro yo‘nalishi viloyat hududidan o‘tishiga qaramay, viloyatga kelayotgan sayyohlar soni yetarlicha emas. Buning bir qancha sabablari bor.

Birinchidan, mintaqada turizmni rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan eng muhim omillarga yetarlicha e’tibor berilmagan. Ikkinchidan, mintaqaning turizm infratuzilmasi yetarli darajada emas. Uchinchidan, mintaqadagi ko‘plab turistik diqqatga sazovor joylar to‘liq o‘rganilmagan. To‘rtinchidan, turistik xizmatlar va mahsulotlar sifatini oshirish, ishbilarmonlik muhitini yaxshilash bo‘yicha zarur ishlar lozim darajada amalga oshirilmagan.

Statistik ma’lumotlarga e’tibor qaratadigan bo‘lsak, so‘nggi yillarda viloyatga yiliga o‘rtacha 6 mingga yaqin xorijiy va 800 mingdan ortiq mahalliy sayyohlar tashrif buyuradi[12, 216]. Mamlakatga kelgan sayyohlarning atigi 0,1 foizi mintaqa hissasiga to‘g‘ri keladi. Ko‘rinib turibdiki, viloyat turizm salohiyatidan yetarlicha foydalana olmayapti. Mintaqada ko‘plab sayyohlik joylari va noyob tarixiy joylar mavjud. Biroq, ulardan foydalanish imkoniyatlari etarli darajada o‘rnatilmagan.

Birinchidan, Jizzax o‘ziga xos tarixiy darveshlari, an’ana va urf-odatlariga ega hududlardan biridir. Ana shu ma’lumotlar asosida, ya’ni sayyohlarga viloyatning o‘ziga xos an’ana va marosimlarini ko‘rsatish orqali etnik va ziyorat turizmini yo‘lga qo‘yish viloyatda yangi turistik yo‘nalish yaratishga keng imkoniyat yaratmoqda.

Ikkinchidan, viloyatning Morg‘uzor va Turkiston tog‘ tizmalarining tabiiy va rekreatsion maskanlari, Sangzor daryosi havzasining betakror landshaftlari ushbu hududning turistik boyligi bo‘lib xizmat qiladi.

Uchinchidan, viloyatning Zomin, Baxmal, Forish tumanlarida o‘ziga xos go‘zal tabiat, rang-barang landshaftlar, betakror o‘simlik va hayvonot dunyosi, tabiat yodgorliklari, arxeologik topilmalar, ekoturizm bilan bog‘liq noyob geologik konlar mavjud. Ana shunday boy tarixiy meros, noyob o‘simlik va hayvonot dunyosi, qulay geografik joylashuvi, tabiiy-iqlim sharoiti tufayli sog‘lomlashtirish turizmini keng targ‘ib qilish imkoniyatlari mavjud.

Jizzax viloyatining bu jihatlari, Ziyorat, Gastranomik,Ekoturizm, Dam olish, tibbiyot, agro va ov turizmi bo‘yicha sayyohlarni jalb qilish imkoniyatiga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-dekabrdagi «Moddiy madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida» gi PQ-4068-son Qarori
2. The 99th Session of the Executive Council of the United Nations World Tourism Organization. Samarkand, republic of Uzbekistan, October 1-3, 2014. Tashkent - Uzbekistan – 2014. -P.3-22.
3. Мусаев Б.М., Абдумуродова М.Ф., Маркаева С.А. Роль туризма в развитии городов Джизакской области. «Экономика и социум» №6(85) 2021.
4. Namazov Z.A. Turizmni tashkil qilishning afzalliklari. Academic Research in Educational Sciences Volume 3 | Issue 2 | 2022. -pp.719-722.
5. Gapparov A.K. Ecological Tourism Resources In Jizzakh Region And Their Description. The American Journal of Management and Economics Innovations (ISSN – 2693-0811). 2021: 5. 562. Published: June 10, 2021 | Pages: 6-13
6. Usmanov M.R. The Prospective of The Development of Ecotourism in Jizzakh Region. Journal of Geography and Natural Resources Vol.1 (1), 19 May, 2021. pp.08-10.
7. Туризм. Новые идеи Узбекистана. Приложение к республиканскому деловому еженедельнику «Курсив». Апрель 2021. -С.30-33.
8. https://urmon.uz/uz/10948/
9. https://jizzax.uz/2569-mozhrum-archasi-dunedagi-eng-yirik-igna-bargli-darahtlardan-biri-foto.html
10. Ходжаева Д.Х. Сельский туризм как источник роста доходов населения в сельской местности Узбекистана. «Социальная и экономическая география». -С.18-20.
11. Ibragimov L.Z. Opportunities And Prospects For Tourism Development In Jizzakh Region. The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research (ISSN–2642-7478). 2021: 5. 676. Published: February 28, 2021. Pages: 33-37.
12. Baratov P. «Natural geography of Uzbekistan». Manual. Tashkent, 1996. -216 p.
13. Dilshod To'ychi o'g, K., Abdujalil o'g'li, Y. F., & Abdujalil o'g'li, A. B. (2023). Analysis of the Current State of the Bank Risk Management System. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 4(1), 60-64.